

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Uttalande om huruvida framförande av ett budskap kan vara att anse som förargelseväckande beteende i brottsbalkens mening – kritik mot ett polisingripande under en demonstration**

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Polismyndigheten i Stockholms län med anledning av en polisman's ingripande under en demonstration. Han uppgav bl.a. följande.

Den 2 juli 2005 hölls en demonstration anordnad av föreningen MBR, Människorättsorganisationen för Bioetisk Reform, på Sergels Torg i Stockholm. Polismyndigheten hade lämnat följande tillstånd för demonstrationen: ”Demonstration mot abortlagen med banderoller/bilder och högtalare. Ca 50-500 demonstranter.” I demonstrationen deltog dock endast ett tiotal personer, bl.a. föreningens ordförande AA. Demonstranterna bar fyra banderoller med text och bilder. Bilderna, som föreställde aborterade foster, var cirka en meter höga och 70–100 cm breda. I anslutning till bilderna fanns texter som bl.a. ”Vi tyckte inte vi hade tid med dig – förlåt”, ”Jag tvingade din mamma att abortera dig – förlåt” och ”Mer än en miljon ofödda dödade i Sverige sedan 1975”.

Eftersom AA m.fl. inför demonstrationen hade varit oroliga för eventuella motdemonstranter hade en polisman lovat att se till att en polispatrull skulle möta dem på platsen. Men då ingen polis kom påbörjades manifestationen i alla fall. Det uppstod vid ett tillfälle en livlig diskussion med en förbipasserande kvinna. Det uppstod en mindre folksamling och AA ringde för säkerhets skull till polisen. En polispatrull med bl.a. kommissarien BB anlände och därefter kunde demonstrationen fortgå utan störningar.

Efter det att manifestationen pågått i ungefär två timmar uppgav BB att bilderna måste tas ned eftersom han då gjorde bedömningen att dessa ”väcker anstöt”. Om så inte skedde skulle bilderna tas i beslag. BB, som motiverade sitt beslut utifrån ”lagen om förargelseväckande beteende”, uppgav dock att demonstrationen kunde fortsätta utan bilder. Demonstranterna lydde och tog ned bilderna men avslutade demonstrationen, eftersom de inte såg någon ”poäng” med att fortsätta eftersom bilderna utgjorde deras främsta budskap.

Enligt AA hade föreningen fått tillstånd att visa bilderna, och han ifrågasatte därför om inte BB:s beslut innebar en faktisk inskränkning i de demokratiska fri- och rättigheterna.

Utredningen

Tillståndsbeviset för demonstrationen samt en händelserapport rörande demonstrationen infordrades och granskades.

Av tillståndsbeviset framgick att AA var ansvarig anordnare för en demonstration ”mot abortlagen” med banderoller/bilder och högtalare som skulle hållas i Sergelarkaden den 2 juli 2005 kl. 14.00–18.00.

I polisens händelserapport var antecknat bl.a. att det kl. 15.43 var ”lugnt” och att AA senare fick anvisning att ”ta ner bilderna men kan i övrigt fortsätta med demonstrationen”. Det var vidare antecknat att bilderna var ca 100 cm x 120 cm och visade aborterade och sönderklippta foster.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över vad som hade anförts i anmälan.

Polismyndigheten (länspolismästaren CC) kom in med ett remissvar till vilket var fogat upplysningar från tf. polismästaren DD (här utelämnat) och polismästaren EE samt en promemoria undertecknad av polisinsatschefen, kommissarien BB.

BB uppgav följande.

Den aktuella dagen tjänstgjorde jag som yttre kommissarie och fick i uppdrag av vakthavande befäl att ha tillsyn av demonstrationen. Syftet med tillsynen var att hindra våld från eventuella motdemonstranter. När jag anlände till platsen (kl. 15.31) fanns det ett tiotal motdemonstranter som lämnade platsen efter en stund. Jag stannade kvar på platsen.

Demonstrationen genomfördes som en stillastående demonstration nästan mitt på det som kallas för Plattan. Demonstranterna stod i en tät cirkel och höll upp fyra fem plakat med färgbilder på aborterade foster. Bilderna var ca 120 centimeter breda och 100 centimeter höga. På marken fanns nejlikor och sorgband som någon form av begravningssymbol.

Bilderna var mycket tydliga, fostrens kropp med huvud, armar, ben, fingrar syntes väl. På bilderna kunde även ses hur fostrets kropp (buken) klippts upp. Bilderna var tagna i sjukhusmiljö.

Tillståndsinnehavaren AA hade en monofon och höll olika tal.

Med tanke på att demonstrationen genomfördes på ett sådant sätt att förbipasserande inte kunde undvika att se bilderna uppfattade jag det som att bilderna kunde väcka anstöt och vara obehagliga för exempelvis barn eller kvinnor som genomfört abort eller haft missfall.

Efter att ha rådgjort med jourhavande polischef EE anmanades AA av mig att ta ned bilderna.

Jag förklarade för AA att sättet som bilderna exponerades på kunde väcka anstöt vilket AA höll med om, han förklarade att det var syftet. Jag förklarade vidare för AA att demonstrationen inte var avbruten utan att de kunde fortsätta sin demonstration om de så önskade. Jag föreslog att han kunde ha bilderna liggande på ett bord eller på motsvarande sätt och att han kunde uppmana förbipasserande att

komma och titta på bilderna. Men AA valde att packa ihop och avbryta demonstrationen. Stora delar av mitt resonemang med AA filmades av en dokumentärfilmare som AA hade med sig.

EE upplyste bl.a. följande.

Den 2 juli 2005 hade jag, EE, myndighetsberedskapen i Stockholms län. Vid ca kl.16.10 aktuell dag blev jag uppringd, i min funktion som beredskapshavande polischef, av yttre kommissarien BB. BB redogjorde omständigheterna för mig kring en tillståndsgiven demonstration mot aborter som pågick vid Sergels torg. Av redogörelsen framgick att demonstranterna visade stora plakater med fotomontage över aborterade foster. Ett av plakaten visade ett foster som var avklippt på mitten. Det framgick vidare att flera personer som passerat demonstrationen hade tagit väldigt stor anstöt av fotografierna.

Demonstrationen bestod av ca tio personer och av tillståndet framgick att banderoller/bilder bl.a. skulle användas.

Med stöd av de uppgifter BB lämnat beslutade jag att BB skulle ta kontakt med arrangören av demonstrationen. Detta i syfte att förklara det olämpliga med att visa bilder på aborterade foster samt att informera om att ett flertal personer vållats anstöt. Något hinder mot fullföljande av demonstrationen förelåg dock inte. Eventuell rapportering om förargelseväckande beteende var upp till BB att besluta om.

Av händelserapporten framgår att BB klockan 17.02 gav anvisningar till demonstrationen om att ta ned sina plakater.

Yttrande

I rollen som beredskapshavande polischef har man sällan att fatta beslut i straffrättsliga frågor. De beslut som tas är oftast administrativa gällande bl.a. utlänningslagen, lagen om vård av unga och förstärkningsvapen.

I detta ärende fick jag en föredragning av yttre kommissarien BB. Mitt beslut var att BB skulle ta kontakt med arrangören och informera denne om det olämpliga med uppvisade bilder. Jag informerade även BB om att något hinder mot fullföljandet av demonstrationen inte förelåg. Något beslut om att ta ned bilder eller upplösande av demonstrationen togs inte. Detta framgår även av min dokumentation över kontakten med BB. Eventuell rapportering för brott var upp till BB att besluta om.

Vidare hantering av ärendet beslutades av BB varför jag inte kan yttra mig över skälen för dessa beslut. Det framgår dock av händelserapporten att BB aldrig beslutat om att demonstrationen skulle upplösas. Det beslut som BB tog var att bilderna på aborterade foster skulle tas ned. Ett skäl till detta kan vara att han informerat dem om att plakaten stör ordningen på platsen och att ett fortsatt visande kunde innebära rapport för brottet förargelseväckande beteende.

Av demonstrationstillståndet framgår att banderoller/bilder skulle användas under demonstrationen. Det framgår dock inte av tillståndet att bilderna skulle utgöras av förstora bilder på aborterade foster.

Polismyndigheten gjorde följande bedömning.

AA är av uppfattningen att han hade fått polistillstånd för att visa bilder på aborterade foster.

Polismyndigheten kan konstatera att tillståndet gäller själva sammankomsten, inte innehållet i det som visas eller framförs vid sammankomsten. Tillståndskravet grundar sig på behovet av ordning och säkerhet på platsen och i dess närhet samt av hänsyn till trafiken eller för att motverka epidemi. Någon prövning av innehållet i det budskap som arrangören vill framföra får enligt 2 kap. 9 § ordningslagen inte ske. Tillståndssektionen vid City polismästar-distrikt har därför inte heller tagit ställning till det budskap som arrangören ville framföra.

AA uppger i sin anmälan att yttre kommissarien BB sade att bilderna måste tas ned eftersom han bedömde att de väckte anstöt och att han motiverade sitt beslut utifrån lagen om förargelseväckande beteende. AA är av uppfattningen att BB:s beslut innebär en faktisk inskränkning i de demokratiska fri- och rättigheterna.

Det framgår av händelserapporten och utredningen i ärendet att det inte fattades något beslut om att upplösa demonstrationen. Även av AA:s anmälan framgår att BB poängterade att demonstrationen kunde fortsätta. Därmed kan polismyndigheten konstatera att demonstrationen inte har upplösts efter beslut av polisen. Däremot beslöt polismästare EE att kommissarie BB skulle ta kontakt med arrangören och informera honom om det olämpliga i att visa bilderna och att flera personer hade vållats anstöt. EE informerade BB om att det inte förelåg något hinder mot fullföljande av demonstrationen och att eventuell rapportering för brottet förargelseväckande beteende fick BB själv besluta om. BB:s åtgärd innebar att han tog kontakt med AA och anmodade denne att ta ned bilderna. BB förklarade att demonstrationen inte var avbruten och föreslog att bilderna kunde vara liggande och att förbipasserande kunde uppmanas att komma och titta. Därefter tog AA och de övriga demonstranterna ned bilderna och valde själva att avbryta demonstrationen. I och med att demonstranterna själva avbröt demonstrationen valde BB att inte rapportera något brott och därför tog han heller aldrig slutlig ställning till frågan om sättet att förevisa bilderna innebar ett förargelseväckande beteende i den mening som avses i 16 kap. 16 § BrB.

AA yttrade sig över remissvaret. Som komplettering till sin anmälan lämnade han också in en film inspelad under demonstrationen. Under den inspelade sekvensen samtalar BB med AA angående demonstrationen. Av filmen framgår att BB uppmanade AA att ta ned bilderna som användes under demonstrationen med hänvisning till att dessa kunde väcka anstöt, att han annars skulle rapportera AA för förargelseväckande beteende och ta bilderna i beslag samt att demonstrationen kunde fortsätta sedan bilderna tagits ned. AA förklarade att bilderna utgjorde den vitala delen i själva demonstrationen. BB sa då att AA kunde låta bilderna ligga på ett bord så att förbipasserande som var intresserade på så sätt kunde ta del av bilderna.

I ett beslut den 20 juni 2007 anförde *chefsJO Melin* följande.

Rättslig reglering

I 2 kap. regeringsformen (RF) finns bestämmelser om medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter. Enligt 2 kap. 1 § första stycket 1, 3 och 4 RF är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet, mötesfrihet och demonstrationsfrihet. Dessa friheter innebär bl.a. att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor samt att anordna och bevista sammankomster och att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats.

Dessa fri- och rättigheter får inom vissa ramar begränsas genom lag (2 kap.

12–14 §§ RF). Sådan begränsning får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Den får vidare aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett begränsningen och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. En begränsning får inte göras enbart på

grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 12 § andra stycket RF).

Likaså gäller enligt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna att var och en har rätt till yttrandefrihet och att denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser (artikel 10). Rätten att demonstrera och anordna opinionsmöten behandlas i artikel 11 i vilken det bl.a. slås fast att var och en har rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster. Dessa friheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till vissa särskilt uppräknade intressen, bland dem allmän säkerhet och förebyggande av oordning eller brott.

Begränsningar av mötes- och demonstrationsfriheterna av det slag som åsyftas i 2 kap. 14 § RF finns i 2 kap. ordningslagen (1993:1617).

Allmänna sammankomster, varmed avses bl.a. sammankomster som utgör demonstrationer (1 § första stycket 1), får enligt huvudregeln inte anordnas på offentliga platser utan tillstånd (4 § första stycket). Frågor om tillstånd till en allmän sammankomst prövas av polismyndigheten (8 § första stycket). Polismyndigheten får meddela de villkor som behövs för att upprätthålla ordning och säkerhet vid en allmän sammankomst (16 § andra stycket). Den som inte följer de ordningsregler som gäller enligt ett sådant villkor är skyldig att på tillsägelse lämna sammankomsten (17 §). Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet i egenskap av anordnare bryter mot kravet på tillstånd eller mot ett villkor som har meddelats enligt 16 § andra stycket kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader (29 § första stycket 1).

Polismyndigheten får förbjuda att det hålls en allmän sammankomst bl.a. om det vid en tidigare sammankomst av samma slag har uppkommit svårare oordning vid själva sammankomsten eller, som en direkt följd av den, i dess omedelbara omgivning eller om sammankomsten visat sig ha medfört avsevärd fara för de närvarande eller allvarlig störning av trafiken (25 § första stycket 1).

De grunder på vilka en polismyndighet får inställa eller upplösa en allmän sammankomst anges i 22 och 23 §§. Enligt 22 § får så ske om sammankomsten hålls i strid med ett beslut om avslag på en ansökan om tillstånd eller i strid med ett förbud enligt 25 §. Polismyndigheten får vidare upplösa en allmän sammankomst om det uppkommer svårare oordning vid själva sammankomsten eller, som en direkt följd av den, i dess omedelbara omgivning eller om sammankomsten medför avsevärd fara för de närvarande eller allvarlig störning av trafiken (23 § första stycket 1). En allmän sammankomst får således inte – till skillnad mot en offentlig tillställning – upplösas på den grunden att det vid den förekommer något som strider mot lag. Vidare gäller att en allmän sammankomst får upplösas enligt 22 eller 23 § endast om mindre ingripande åtgärder har visat sig vara otillräckliga för

att återställa ordningen, skydda de närvarande eller begränsa störningar av trafiken (24 §).

I ordningslagen anges således under vilka förutsättningar polisen får upplösa en demonstration. Bestämmelserna i ordningslagen reglerar endast polisens möjlighet att ingripa mot demonstrationen som sådan och berör inte polisens möjlighet att under en pågående demonstration ingripa mot en enskild demonstrant. I polislagen och rättegångsbalkens regler om straffprocessuella tvångsmedel finns bestämmelser om polisens möjlighet att ingripa mot enskilda deltagare i en demonstration som stör ordningen eller begår brott, se t.ex. 13 § polislagen (1984:387).

Åtskilliga straffbestämmelser sätter gränser för vad som får förekomma vid en allmän sammankomst, t.ex. bestämmelserna om misshandel och skadegörelse. Vidare sätter exempelvis straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp (16 kap. 8 § brottsbalken, BrB) gränser för yttrandefriheten. När det gäller brottet förargelseväckande beteende (16 kap. 16 § BrB) intar lagen den ståndpunkten att bestämmelsen inte får fattas som en åsiktsförbrytelse. Straffbestämmelsen kan således inte tolkas så att den fungerar som en yttrandefrihetsbegränsning (se Brottsbalkskommentaren, Holmqvist m.fl., s. 16:100 ff. och prop. 1975/76:209 s. 142). I Fri- och rättighetsutredningens betänkande Medborgerliga frioch rättigheter uttalas att bestämmelsen åtminstone enligt nutida uppfattning anses inte få tillämpas så att den inkräktar på åsikts- eller yttrandefriheten samt att gränsdragningen i praxis emellertid har visat sig vansklig, särskilt när det gäller uttalanden på plakat och dylikt vid demonstrationer (SOU 1975:75 s. 286 f., se även s. 309).

Bedömning

Den 14 april 2005 lämnade polismyndigheten tillstånd för en demonstration som skulle hållas den 2 juli 2005 på Sergels torg i Stockholm. Enligt tillståndet var det fråga om en demonstration ”mot abortlagen” med banderoller/bilder och högtalare. AA antecknades som ansvarig samordnare, och av angivna särskilda villkor följde bl.a. att han ansvarade för att god ordning skulle råda under hela demonstrationen.

Vid demonstrationen visades banderoller med stora bilder föreställande aborterade foster. AA har i sin JO-anmälan upplyst att det vid ett tillfälle uppstod en livlig diskussion och därefter en folksamling med anledning av bilderna samt att detta inträffade innan polis kom till platsen. Såvitt framgår av polisens händelserapport uppstod inte, under den tid polisen var närvarande, någon oordning. Tvärtom noterades att det var lugnt och att det var tillräckligt att tillsyn utövades. Utredningen ger emellertid vid handen att BB, trots detta, efter en stund uppmanade AA att ta ned bilderna med motiveringen att dessa kunde väcka anstöt. BB angav att han i annat fall skulle rapportera AA för förargelseväckande beteende och ta bilderna i beslag. Följden blev att demonstranterna i stället valde att avsluta demonstrationen eftersom de inte ansåg det meningsfullt att fullfölja den utan att ha möjlighet att på ett tydligt sätt visa bilderna.

Frågan är således om BB:s handlande rent faktiskt medförde en inskränkning av AA:s och övriga demonstranternas grundläggande fri- och rättigheter.

Som en allmän utgångspunkt vid bedömningen i det följande är det lämpligt att ta vissa principiella uttalanden av Europadomstolen rörande yttrandefriheten. I avgörandet den 7 december 1976 i målet *Handyside mot Förenade Konungariket* och i en rad senare domar har domstolen uttryckt saken på följande sätt.

”Yttrandefriheten utgör en av de väsentliga grundvalarna för ett (demokratiskt) samhälle, en av de grundläggande förutsättningarna för dess framsteg och för varje människas utveckling. — — — den omfattar inte endast ’information’ och ’idéer’ som mottas positivt eller kan anses ofarliga utan också dem som kränker, chockerar eller stör staten eller någon del av befolkningen. Detta är de krav som ställs av den pluralism, den tolerans och den vidsynthet utan vilka inget ’demokratiskt samhälle’ kan existera” (efter Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2007, s. 366).

Det är alltså, kort uttryckt, så att den demokratiska rättsstaten har en plikt att värna medborgarnas rätt att föra fram även sådana åsikter och ståndpunkter som kan väcka förargelse. Plikten gäller, noga taget, alldeles särskilt sådana kontroversiella budskap, eftersom mera ”ofarliga” sådana vanligen inte har samma behov av skydd.

Jag vill också understryka att det i förarbetena till regleringen i 2 kap. RF framhålls att det demokratiska styrelsesättet inte kan bli annat än en tom form, om de enskilda medborgarna inte har en vidsträckt frihet att ta del i opinionsbildningen i samhället genom att uttrycka sina åsikter, bilda föreningar, delta i demonstrationer etc. (SOU 1975:75 s. 89). Lagstiftaren har därför eftersträvat att ge den enskildes grundläggande fri- och rättigheter ett starkt skydd. Reglerna om skydd för mötes- och demonstrationsfriheterna har i enlighet härmed utformats på ett sådant sätt att skyddet gäller oavsett vem som anordnar ett möte eller en demonstration och oavsett vilka åsikter som därvid förs fram.

För att regelsystemet skall fungera på avsett sätt krävs att polismyndigheten, särskilt när demonstrationstillstånd har beviljats, avdelar de resurser och vidtar de åtgärder i övrigt som krävs för att demonstrationen skall kunna genomföras i enlighet med det fattade beslutet. Polismyndigheten får inte låta sig påverkas av den uppfattning som beslutsfattarna eller den allmänna opinionen kan ha om det budskap som är avsett att förmedlas genom demonstrationen. En annan sak är att polismyndigheten självfallet vid sin planering inför en demonstration måste beakta den omständigheten att framförandet av ett kontroversiellt budskap kan komma att medföra risker för allvarliga ordningsstörningar. — I detta sammanhang kan nämnas att Europadomstolen i ett liknande fall, som avsåg demonstrationer organiserade av en förening av läkare som var motståndare till abort, har framhållit att en demonstration måste kunna genomföras utan att demonstranterna riskerar att utsättas för våld från meningsmotståndare. Om det finns en sådan risk, kan detta

avhålla individer eller grupper från att öppet uttrycka sina åsikter i kontroversiella frågor. Rätten att anordna en motdemonstration innefattar därför inte en rätt att hindra att huvuddemonstrationen genomförs. Europadomstolen konstaterade vidare bl.a. att staten visserligen är skyldig att vidta åtgärder för att säkerställa att en demonstration kan genomföras men att detta inte kan innebära en fullständig garanti för att så kan ske (se avgörandet den 21 juni 1988 i målet Plattform "Ärtze für das Leben" mot Österrike, se även Danelius, a.a. s. 412).

Som framgått förutsätter ett ingripande mot en demonstration som sådan tydligt stöd i de till grundlagsreglerna om skydd för demonstrationsfriheten anknyttande reglerna i ordningslagen. Ett ingripande kan ske genom att demonstrationen upplöses eller, och i första hand, genom en mindre ingripande åtgärd (se 2 kap. 22–24 §§ ordningslagen). En annan sak är, som jag tidigare påpekat, att bestämmelserna i polislagen och de regler om straffprocessuella tvångsmedel som finns i rättegångsbalken ger polisen möjlighet att ingripa mot enskilda deltagare i en demonstration som stör ordningen eller begår brott (se JO 1996/97 s. 89).

Det har i ärendet inte ens antytts att situationen i det nu diskuterade fallet var sådan att polismyndigheten kunnat upplösa demonstrationen, dvs. det var inte fråga om att svårare oordning uppkommit eller att avsevärd fara för de närvarande eller allvarlig störning av trafiken förelegat (2 kap. 23 § första stycket 1 ordningslagen). Det finns också skäl att framhålla att JO tidigare har uttalat att den närmare avvägningen mellan de motstående intressen som kan föreligga vid en demonstration har gjorts av lagstiftaren genom reglerna i ordningslagen. Denna reglering är i princip uttömmande, och det finns således inte utrymme för några lämplighetsöverväganden från en polismyndighets sida vare sig vid tillståndsgivningen eller i själva demonstrationssituationen vid sidan av vad som följer av ordningslagens regler (JO 2000/01 s. 75, särskilt s. 89).

BB:s ingripande vid demonstrationen synes i stället ha motiverats av att han ansåg att brott begicks. Polismyndigheten har visserligen anfört att BB aldrig tog slutlig ställning till frågan om sättet att förevisa bilderna innebar förargelseväckande beteende, eftersom demonstrationen avbröts. Uttalandet är anmärkningsvärt. Enligt min mening kan BB:s handlande inte förstås på annat sätt än att han uppenbarligen ansåg att brottet förargelseväckande beteende var för handen.

I brottbalkskommentaren anges, som tidigare redovisats, att brottet förargelseväckande beteende inte får fattas som en åsiktsförbrytelse. Vidare uttalas, beträffande brottets förhållande till tryckfriheten, att "en förutsättning för tillämpning av 16:16 på spridning av tryckt skrift är att spridandet på grund av det sätt varpå det sker är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten och att alltså för ansvar inte kommer an på om skriftens innehåll är förargelseväckande" samt att brottet inte skall "fungera som en yttrandefrihetsbegränsning" (s. 16:102 f.).

Jag anser att samma synsätt bör gälla i förhållande till övriga opinionsfriheter. Att offentligen uttrycka en åsikt eller framföra ett budskap bör aldrig i sig kunna vara

att betrakta som förargelseväckande beteende. Ansvar för sådant brott bör endast kunna komma i fråga om åsikten eller budskapet framförs genom ett handlande som kan väcka anstöt eller, med de ord som används i bestämmelsen, genom ett beteende som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten. En mera vidsträckt tolkning av bestämmelsens räckvidd skulle, enligt min uppfattning, innebära ett avsteg från kravet på att begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter måste ske genom tydlig lag.

Jag är visserligen medveten om att bestämmelsen ibland tillämpats på ett sätt som skulle kunna tyda på att framförandet av en åsikt bestraffats, främst i äldre rättsfall från tiden före tillkomsten av 1974 års regeringsform (se t.ex. Stockholms rådhusrätts dom i SvJT 1964 ref. s. 19). I brottsbalkskommentaren lämnas också det inte helt entydiga beskedet att den som tillkännager en åsikt inte drabbas av straffansvar, hur förargelseväckande än tillkännagivandet må vara, ”med mindre den omständigheten att tillkännagivandet sker offentligen är ägnad att väcka förargelse” (s. 16:101). Jag utgår emellertid från att en domstol numera, när det gäller fall av konstitutionellt skyddade opinionsyttringar, skulle tillämpa straffbestämmelsen om förargelseväckande beteende på det restriktiva sätt som jag nyss förordat. (För en kritisk genomgång av rättsfall och doktrin i frågan se Bull, Mötes- och demonstrationsfriheten, s. 613 ff. och SvJT 1999 s. 568).

Jag har tagit del av bilder liknande dem som visades vid demonstrationen och kan i och för sig förstå att de kan väcka anstöt. Det kan också antas att ett syfte med att visa bilderna var just att dessa skulle chockera och upplevas som obehagliga. Jag har antagit att demonstranternas avsikt var att vinna anhängare till sin ståndpunkt genom att med bilderna bl.a. visa den grad av utveckling mot färdig människa som aborterade foster kan ha uppnått.

Det kan således knappast ha rått något tvivel om att bilderna utgjorde en bärande del av det budskap som demonstranterna ville förmedla. Det måste likaledes ha stått klart att det var bildinnehållet som sådant – och inte hur demonstranterna betedde sig då bilderna förevisades – som kunde uppfattas som stötande. Jag är därför av den bestämda uppfattningen att ett uppvisande av bilderna i den aktuella situationen på intet sätt kunde betecknas som förargelseväckande beteende i brottsbalkens mening. Jag anser således att det var fel av BB att påstå att AA gjorde sig skyldig till brott och att bilderna därför skulle kunna tas i beslag.

Slutligen, eftersom syftet med demonstrationen var att väcka opinion mot ”abortlagen”, och med hänsyn till den centrala roll som bilderna spelade för att förmedla detta budskap, är det lätt att förstå att ingripandet fick till följd att demonstranterna inte ansåg det meningsfullt att fortsätta sin opinionsbildning. Även om det givetvis är så, som polismyndigheten betonat, att demonstrationen formellt sett inte upplöstes, resulterade BB:s handlande likväl i att demonstranterna betogs möjligheten att framställa sitt budskap på det sätt de avsett. Hans åtgärd fick därför i praktiken samma effekt som om polismyndigheten beslutat att upplösa demonstrationen.

Sammanfattningsvis saknade ingripandet under den aktuella demonstrationen enligt min mening stöd i lag och måste, med hänsyn till dess effekt, sägas ha medfört en kränkning av AA:s och övriga deltagares yttrande- och demonstrationsfrihet. Även om det, som framgått, inte är helt självklart hur brottet förargelseväckande beteende skall avgränsas, förtjänar BB kritik för sitt handlande. Det är emellertid på sitt sätt mera anmärkningsvärt att polismyndigheten i sitt yttrande väsentligen nöjt sig med att konstatera det uppenbara, nämligen att demonstrationen formellt inte upplöstes och att BB inte rapporterat något brott. Det inträffade borde ha föranlett myndigheten att själv reflektera över ingripandets förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter.